

Skolerapport 2

**Noen resultater fra intervju og spørreundersøkelse
i evalueringen av prosjektet *Bedre vurderingspraksis***

Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS)

Januar 2009

**Inger Throndsen (ILS)
Therese Nerheim Hopfenbeck (ILS)
Svein Lie (ILS)
Erling Lars Dale (PFI)**

Forord

Resultatene i *Skolerapport 1* viste at et stort flertall av lærerne uttrykte begeistring og interesse for å delta i prosjektet *Bedre vurderingspraksis*. Arbeidet med å utvikle og å prøve ut kjennetegn på måloppnåelse i fag hadde ført til økt bevissthet om elevvurdering og mer fokus på fagsamarbeid på skolene. De fleste skolene har organisert arbeidet i faggrupper. Mange påpekte viktigheten av at elevvurdering nå var blitt satt på dagsordenen, og de så på utviklingsarbeidet som de er med på, som både nyttig og lærerikt. Lærere ga også uttrykk for at arbeidet med kjennetegnene er svært tidkrevende.

En annen viktig tilbakemelding fra lærerne var at de oppfattet informasjonen om selve prosjektet som mangelfull. Dette førte til usikkerhet blant lærerne om hva oppdraget egentlig går ut på og hva som ble forventet av dem. Lærerne uttrykte også behov for å utvikle sin kompetanse både når det gjelder elevvurdering generelt, og spesielt i forhold til arbeidet med kjennetegnene. Intervjuene avdekket at lærere også er usikre på hvordan betegnelsen ”kjennetegn” skal forstås, og vi erfarte at det eksisterer ulike oppfatninger av selve begrepet. Skoler som hadde knyttet til seg personer fra et eksternt fagmiljø og som hadde organisert arbeidet med prosjektet som en del av det lokale læreplanarbeidet, var mest motiverte. Dessuten hadde skoler med motiverte lærere best framdrift. Få skoler hadde erfaring med bruk av kjennetegn i vurderingsarbeidet og i kommunikasjonen med elevene da den første datainnhenting ble foretatt.

Her foreligger *Skolerapport 2* som presenterer noen foreløpige resultater fra undersøkelsene 3 og 4. Rapporten er først og fremst skrevet for skolene som deltar i prosjektet *Bedre vurderingspraksis*, og vi har valgt å presentere de resultatene som vi anser som mest interessante og nyttige for skolene i deres fortsatte arbeid med prosjektet. Disse funnene er særlig knyttet til den praktiske gjennomføringen av vurdering med bruk kjennetegn på måloppnåelse. Dermed har skolene mulighet til å kunne justere arbeidet med prosjektet i den siste fasen. Resultatene som trekkes fram, må også anses som viktig informasjon til både skoleeier og Utdanningsdirektoratet. Vi har i denne rapporten unnlatt å diskutere eventuell signifikans ved de rapporterte forskjellene. Detaljer om dette beskrives nærmere i den endelige evalueringsrapporten.

1 Hva har skjedd i prosjektet *Bedre vurderingspraksis* fra februar til november 2008?

Etter å ha gjennomført undersøkelse 3 og 4, har vi i forskergruppa samlet inn et omfattende datamateriale. Her i *Skolerapport 2* vil bare et utvalg av resultatene bli presentert, og i denne omgang presenteres de dataene som vi anser som mest nyttige og interessante for skolene å få underveis i prosjektet. I rapporten presenteres resultatene i form av sentrale tendenser i datamaterialet. Grundigere analyser av data vil bli gjennomført i forbindelse med den endelige evalueringsrapporten, som skal ferdigstilles medio mai 2009. En del av elevsvarene fra skolene som deltar i prosjekt *Bedre vurderingspraksis*, er sammenstilt med elevsvar på tilsvarende spørsmål i en kontrollgruppe, det vil si skoler som ikke deltar i prosjektet. Dette er gjort for å kunne få en viss mulighet til måle effekter av prosjektet for elevene. Nærmere redegjørelse for datainnsamlingen finner dere i et vedlegg bakerst i rapporten.

Lærernes syn på vurdering

Vi anså det som viktig å få innblikk i lærernes prinsipielle syn på elevvurdering. Flere av utsagnene som lærerne skulle ta stilling til, står sentralt i prosjektet og omtales eksplisitt i Forskrift til opplæringsloven. Tabell 1 viser i hvilken grad lærerne var enige eller uenige vedrørende noen av utsagnene om elevvurdering.

Tabell 1. Lærernes syn på elevvurdering, angitt i prosent. Tallene i parentes viser resultatet fra spørreundersøkelsen som ble gjennomført i februar 2008.

Hvor enig eller uenig er du i utsagnene?	Enig	Nøytral	Uenig
Sammenligninger mellom elever bør ligge til grunn for vurdering av den enkelte elev.	9 (14)	23 (24)	68 (62)
Elevens innsats og aktivitet i klasserommet bør telle med som en viktig del av den faglige vurderingen av eleven.	59 (66)	20 (17)	20 (17)
Et godt vurderingssystem skiller klart mellom elevenes læringsprosess og deres faglige kompetanse.	48 (54)	36 (37)	16 (9)
Det er bare elever som har kompetanse på høyt nivå i et fag, som har mestring i faget.	2 (2)	6 (10)	92 (89)
Høy måloppnåelse i et fag kjennetegnes ved at eleven viser stor interesse for faget.	14 (16)	27 (29)	58 (55)

Tabell 1 viser at 68 % av lærerne er uenige i at sammenligning mellom elever bør ligge til grunn for vurderingen. I forskrift til opplæringsloven går det klart fram at vurderingen av den enkelte elevs kompetanse i fag ikke skal foretas på bakgrunn av slik sammenligning, men at vurderingen skal forholde seg til kompetansemålene i LK06. I henhold til lovverket er det målrelatert vurdering som ligger til grunn for vurdering av elevenes kompetanse. Unntaket er kroppsøvfingsfaget i grunnskolen, der det også skal legges vekt på elevens forutsetninger.

Forskriften sier også at den enkelte elevs forutsetninger og vurdering i orden og atferd ikke skal inngå i vurderingen av hva elevenes mestrer i forhold til kompetansemålene. I vurderingen er det derfor viktig at det skilles mellom læringsaktiviteter og innsats på den ene siden og faglige prestasjoner på den andre. Tabellen viser imidlertid at hele 6 av 10 lærere er enige i at innsats og aktivitet *bør* telle med i den faglige vurderingen, mens i underkant av 60 % er uenige i påstanden om at et kjennetegn på høy måloppnåelse er at eleven viser stor interesse for faget. Dersom lærernes responser til disse utsagnene gjenspeiler deres vurderingspraksis, kan resultatene tyde på behov for en klargjøring blant en del av

lærergruppen for at den faglige vurderingen i større grad skal bli i tråd med gjeldende lovverk. At vurdering i fag tar utgangspunkt i kompetansemålene, betyr på den annen side ikke at lærere ikke skal vurdere elevenes innsats, interesse osv, men det kan høre inn under det som omtales som ”dialog om anna utvikling” i forskriften (evt. sammen med orden og atferd).

Sammenligner en med resultatene fra den første spørreundersøkelsen (jfr. tallene som er angitt i parentes i tabellen), ble det kun registrert små forskjeller i lærernes oppfatninger, men utviklingen kan sies å gå i en positiv retning. Positivt er det at hele 9 av 10 lærere både i den første og i den siste spørreundersøkelsen var uenige i påstanden om at det bare er elever som har kompetanse på høyt nivå i et fag, som har mestring i faget.

Når det gjelder lærernes syn på elevvurdering, ble det også undersøkt om det eksisterer forskjeller mellom trinnene. I tabell 2 har vi gjengitt noen utsagn hvor forskjellene viste seg å være størst. Dersom lærernes responser til utsagn om sammenligning, innsats, aktivitet og interesse gjenspeiler vurderingspraksisen deres, er det kanskje særlig barnetrinns lærerne som med fordel kan ha et tydeligere faglig fokus i vurderingen.

Tabell 2. Lærernes syn på elevvurdering fordelt på trinn. Prosent av lærere som er ”enig” i utsagnene.

Utsagn	Barne- trinnet	Ungdoms- trinnet	Videre- gående
Sammenligninger mellom elever bør ligge til grunn for vurdering av den enkelte elev.	10	7	5
Elevenes innsats og aktivitet i klasserommet bør telle med som en viktig del av den faglige vurderingen av eleven.	68	40	45
Et godt vurderingssystem skiller klart mellom elevenes læringsprosess og deres faglige kompetanse.	41	63	53
Det er viktig å få tydelig fram det eleven ikke mestrer.	54	38	47
Et kjennetegn på høy måloppnåelse er at eleven viser stor interesse for faget.	21	14	12

Hvor langt har skolene kommet?

I spørreundersøkelsen ønsket vi også å få opplysninger om framdriften i prosjektet. Hele 76 % av lærerne svarer at de har tatt i bruk kjennetegnene i vurderingsarbeidet, mens 70 % sier de har tatt kjennetegnene i bruk i kommunikasjonen om vurdering med elevene. Da tilsvarende tall i den forrige spørreundersøkelsen var 35 % for begge disse spørsmålene, kan dette tyde på god framdrift i prosjektet på flere skoler.

Et generelt inntrykk fra intervjuene var at bruk av kjennetegn på måloppnåelse i det praktiske arbeidet ikke var blitt innarbeidet i elevvurderingen så langt. En del av lærerne hadde derfor i liten grad skaffet seg erfaring med bruk av kjennetegnene i forbindelse med undervisningen. Intervjuene ble riktignok gjennomført på et lite utvalg av prosjektskolene, men en må ta høyde for at dette kan være situasjonen ved flere skoler. Følgende sitater er hentet fra intervju skoler:

Vi har ikke tatt det ordentlig i bruk i praksis ennå. Det skal prøves ut nå fram mot jul. Vi har akkurat introdusert kjennetegn og lav/høy måloppnåelse på 7. trinn. (lærer, barnetrinnet)

Vi har så vidt tatt dem i bruk i forbindelse med en prøve. Vi kan ikke si så mye om praksis ennå, det er for tidlig. (lærer, videregående).

Vi vet fra internasjonal forskning at implementering av ny vurderingspraksis i klasserommet kan ta tid. Et viktig mål for prosjektet og for innføringen av en bedre vurderingspraksis er at elevvurderingen skal bli mer motiverende, rettferdig og læringsfremmende for elevene. Det er derfor særlig interessant å se i hvilken grad den nye vurderingspraksisen har ”nådd” elevene ved prosjektskolene, for eksempel om de har fått økt motivasjon som følge av ny vurderingspraksis. Dette kommer vi tilbake til senere i rapporten.

Kompetanseutvikling

Et viktig mål for prosjektet *Bedre vurderingspraksis* er også å utvikle lærernes kompetanse i elevvurdering, slik at vurderingen blir rettferdig, mer faglig relevant og læringsfremmende. I avtalen Utdanningsdirektoratet har inngått med skoleeier har skoleeier forpliktet seg til å etablere et samarbeid om kompetansebygging i vurdering med en lærerutdanning eller en pedagogisk universitets- eller høgskoleinstitusjon. I novemberundersøkelsen svarer litt over halvparten av lærerne (54 %) at de har hatt kontakt med et eksternt fagmiljø. I tabell 3 er lærernes responser til spørsmål vedrørende eksternt veiledning fordelt på trinn, og lærerne på barnetrinnet rapporterer om noe mer aktivitet på dette området enn de andre lærerne. Blant dem som har hatt kontakt med en eksternt fagperson, ser det ut til at veiledningen i første rekke har dreid seg om elevvurdering generelt, og i mindre grad har vært rettet mot utvikling og bruk av kjennetegn, altså det mange lærere ser på som det mest utfordrende ved prosjektet.

Tabell 3. Lærernes deltakelse i kompetanseutvikling og syn på bidragene fra eksternt fagmiljø, fordelt på trinn (prosentandel som er ”svært fornøyd” eller ”fornøyd”). Bare de som har svart ”Ja” på det første spørsmålet, har besvart de fire siste spørsmålene og teller med i prosenttallene for disse spørsmålene.

Utsagn	Barne- trinnet	Ungdoms- trinnet	Videre- gående
Har du hatt kontakt med person fra eksternt fagmiljø?	61	53	39
Jeg har deltatt på kurs om elevvurdering for hele personalet.	86	77	52
Jeg har fått hjelp til å utvikle kjennetegn på måloppnåelse i fag.	48	44	43
Jeg har fått veiledning i hvordan kjennetegn kan brukes i vurderingen av elevene.	61	54	50
Jeg har fått veiledning i hvordan kjennetegn kan brukes i kommunikasjonen med elevene om vurdering.	51	39	35

Lærerne fikk også et eget spørsmål knyttet til grad av tilfredshet i forhold til veiledningen: ”Hvor fornøyd er du med bidraget fra eksternt fagmiljø”? Det viste seg at lærerne i videregående er noe mer fornøyde med veiledningen enn barne- og ungdomstrinns lærerne (70 % ”svært fornøyd”/”fornøyd” på videregående mot hhv 64 % på ungdomstrinnet og 63 % på barnetrinnet). Eller sagt på en annen måte; ca en tredel av lærerne er ”misfornøyd”/”svært misfornøyd” med veiledningen de har fått.

Det er verdt å merke seg at samtidig med at lærere etterlyser kunnskap om elevvurdering og behov for kompetanseutvikling, har litt under halvparten av læreren *ikke* fått veiledning fra universitet eller høyskole. Hvorfor det er slik, er det vanskelig for oss å kommentere. Noen

kommentarer fra intervjuene, kan likevel gi oss en indikasjon på situasjonen. En representant for skoleeier sa dette:

Vi har hatt møte med Høyskolen i X og møte med universitet. Universitetet egner seg godt for oss. Skole X har inngått avtale med en fra universitetet. Det har vært uklart i starten hva vi har behov for, og hva de kan bidra med. På det teoretiske er de bra skolert, utfordringen er å overføre dette i praksis. Jeg tror vi kunne ha noe å bidra med tilbake til dem. Så pr. i dag har det vært lite kontakt. Vi er usikre på hva de kan tilføre oss, hva vi trenger og hva kan de bidra med tilbake.

I hvilken grad skoleeier sitt syn på universitet og høyskole er representativt, er usikkert. Det er likevel verdt å merke seg kommentaren om at skoleeier mener skolen selv kunne ha noe å bidra med tilbake til universitets- og høyskolemiljøet når det gjelder praksis.

De lærerne som har fått veiledning, gir gjennom intervjuene ulike tilbakemeldinger som kan tyde på at veiledningen i stor grad er avhengig av den veilederen de har knyttet seg til. Ved en skole blir veileder omtalt i svært rosende ordelag. Denne veilederen ble også omtalt som svært dyktig av skoleeiers representant.

Vi har hatt en hel dag om kjennetegn. Vi brukte en planleggingsdag. Da fikk vi bedre forståelse av hva kjennetegn er. Foreleser brukte case, det var nyttig. Vi jobbet i grupper og la fram for hverandre etterpå. (lærer, barnetrinnet).

Ved en annen skole ga lærerne derimot uttrykk for frustrasjon etter veileder sitt besøk.

Vi har hatt besøk av veileder på skolen bare én gang, og det skjedde i turboekspressfart. Vi opplevde det som lite tilfredsstillende. (lærer, ungdomstrinnet).

Lærerne ved denne skolen hadde også fått beskjed av veileder om at de måtte utforme kjennetegnene i et mer akademisk språk "...fordi dette skal sendes inn til Utdanningsdirektoratet, og da kan det ikke se slik ut". Lærerne hevdet at de hadde brukt et språk som elevene kunne forstå, og at det var det viktigste for dem.

Sitatene over kan stå som mulige utfordringer som skoler og skoleeier kan stå overfor. Det generelle inntrykket er at lærernes erfaringer med veiledningen fra universitets- og høyskolesektoren i stor grad synes å være personavhengig.

Dersom en sammenligner lærernes oppfatninger om ekstern veiledning med skoleledernes, viser det seg at skolelederne både rapporterer om mer aktivitet enn lærerne og er mer fornøyde med tilbudet enn lærerne. For eksempel svarer 76 % av skolelederne at skolen har hatt kontakt med eksternt fagmiljø. Videre viser det seg at 60 % av skolelederne oppgir at lærerne har fått hjelp til å utvikle kjennetegn, mens 75 % svarer at de har fått veiledning i hvordan kjennetegn kan brukes i vurderingen av elevene. Dessuten er hele 83 % av skolelederne "svært fornøyd"/"fornøyd" med veiledningen som er gitt. Disse tallene ligger betydelig over lærernes. Det er imidlertid viktig å ta visse forbehold ved en slik direkte sammenligning.

Det kan være ulike årsaker til at skoleledere rapporterer om høyere aktivitet og er mer fornøyde enn lærerne. Det kan tenkes at det ved enkelte skoler bare er noen av lærerne som har fått veiledning (f.eks. prosjektgruppa) og at andre lærere ved samme skole derfor vil

rapportere at de ikke har fått veiledning. Ved ¼ av skolene viser det seg at en lærer/noen lærere fungerer som prosjektleder, og det er da en fare for at skoleleder ikke har fullt innblikk i alle sider ved prosjektet.

Bruk av kjennetegn i praksis

På utsagn som *"Kjennetegnene bidrar til en mer rettferdig vurdering"* og *"Kjennetegnene bidrar til mer faglig relevant tilbakemelding til elevene"* er hele 80 % og 89 % av lærerne "svært enig"/"enig", noe som må ses på som positivt. Det viser seg imidlertid at nærmere 1 av 3 lærere er "svært enig"/"enig" i at *"Kjennetegnene erstatter kompetansemålene i læreplanen"*. Lærere i videregående er noe mindre enige i dette utsagnet enn de andre lærerne. I Utdanningsdirektoratets veiledningshefte slås det fast at kjennetegn på måloppnåelse ikke skal være en erstatning for kompetansemål. Selv om en formulerer kjennetegn, er det fortsatt kompetansemålene som beskriver hva som er målene for opplæringen og den kompetansen elevene skal arbeide for å utvikle. Lærernes respons på dette utsagnet må imidlertid ses i forhold til lærernes forståelse av hva som ligger i betegnelsen kjennetegn (jfr. *Skolerapport 1* hvor det kom fram at det er stor variasjon i lærernes forståelse av begrepet). Dersom det fortsatt er lærere som setter likhetstegn mellom kjennetegn og delmål, er det forståelig at de svarer at kjennetegnene erstatter kompetansemålene.

Når det gjelder forholdet mellom kjennetegn og karakterer, er i snitt 88 % av lærerne på ungdomstrinnet og i videregående skole "svært enig"/"enig" i at kjennetegnene *"... klargjør hva som ligger i de ulike karakterene"*, *"... fører til at vurderingen foretas på bakgrunn av kriterier i forbindelse med karaktersettingen"* og *"... klargjør for elevene hva som ligger i de ulike karakterene"*. Dette kan tyde på at lærerne opplever kjennetegnene som nyttige i forbindelse med karaktersettingen.

Elevenes kjennskap til kompetansemål og kjennetegn på måloppnåelse

På spørsmål vedrørende kjennskap til kompetansemål og vurdering av egen kompetanse ble elever på 7. og 10. trinn bedt om å foreta sin vurdering i forhold til fagene norsk, matematikk, samfunnsfag og mat og helse, mens elevene i videregående ble bedt om å se det i forhold til fagene norsk og matematikk. Her ble det registrert til dels store forskjeller mellom trinnene. Det viser seg at 7. trinnselevne gjennomgående svarer mer positivt enn de andre elevene på utsagn som *"Jeg kjenner godt til kompetansemålene i fagene som er nevnt ovenfor"* (40 % av elevene på 7. trinn svarer "Ja, i alle fagene", mens tilsvarende tall for 10. trinnselevne og elevene i videregående er henholdsvis 23 % og 30 %). Ser en alle trinn under ett, er det utsagnet *"Jeg vet godt hva jeg mestrer i disse fagene"* som får høyest tilslutning (i snitt svarer 56 % svarer "Ja, i alle fag"), mens *"Jeg kjenner kompetansemålene i disse fagene så godt at jeg kan være med å vurdere mitt eget skolearbeid"* får lavest tilslutning (i snitt 25 %). De relativt store forskjellene mellom trinnene, kan tyde på at barnetrinns lærerne i større grad har kommunisert med elevene om kompetansemålene i læreplanen. En sammenligning mellom prosjekt- og kontrollgruppeelever kan eventuelt bekrefte en slik antakelse. Når en sammenligner prosjektelevene på 7. trinn med like gamle elever i kontrollgruppa, ligger prosentandelen av prosjektelever som svarer "Ja, i alle fag" jevnt over ca 10 prosentpoeng høyere enn kontrollgruppeelevene på disse utsagnene. For eksempel svarer 59 % av prosjektelevene at de vet godt hva de må gjøre for å bli bedre i fagene, mot 48 % av elevene i kontrollgruppa.

Når en sammenligner elever på 10. trinn ved prosjektskolene med elever på tilsvarende nivå i kontrollgruppa, er tendensen annerledes. På spørsmål vedrørende kjennskap til kompetansemål og egen mestring, går tallene oftere i favør av kontrollgruppeelevene, til tross for at introduksjon av kjennetegn overfor elever krever at de også bevisstgjøres på kompetansemålene. Forståelse av og kjennskap til kompetansemål er en forutsetning for at kjennetegn på måloppnåelse skal ha noen mening i den faglige vurderingen. Dette resultatet er noe urovekkende, da en gjerne forventer at jo eldre elevene er, desto mer har de forstått og fått med seg av vurderingsprinsippene som vektlegges i prosjektet. Men her viser resultatene at elever på 10. trinn i betydelig grad ligger under gjennomsnittet for prosjektelevene på 7. trinn, i tillegg til at de sjeldnere enn kontrollgruppeelevene svarer ”Ja, i alle fagene” på flere av spørsmålene. I denne forbindelse nøyer vi oss med å peke på at når det gjelder kjennskap til kompetansemålene, synes det å være et forbedringspotensial, spesielt i forhold til elever på 10. trinn og i videregående.

På spørsmål om de forstår hva som menes med kjennetegn på måloppnåelse i fag, svarer i snitt 57 % av prosjektelevene bekreftende på dette. Her ble det registrert små forskjeller mellom trinnene, men prosentandelen som svarte ja på dette spørsmålet, var noe lavere blant 7. trinnelevne enn blant de eldre elevene. I et prosjekt hvor kjennetegn på måloppnåelse står helt sentralt, er det noe overraskende at ikke flere elever er blitt forklart hva som ligger i betegnelsen på en slik måte at de skjønner hva det betyr. Elevene som svarte bekreftende på spørsmålet om kjennetegn, ble videre bedt om å besvare noen spørsmål vedrørende kjennetegn knyttet til fag. Elevene på 7. og 10. trinn ble bedt om å foreta sin vurdering i forhold til fagene norsk, matematikk, samfunnsfag og mat og helse, mens elevene i videregående ble bedt om å se det i forhold til norsk og matematikk. I tabell 4 gjengis alle utsagnene og en oversikt over hvordan elevene på ulike trinn svarte.

Tabell 4. Elevenes responser til utsagn om kjennetegn (prosent av de som har svart). Alle fag betyr norsk, matematikk, samfunnsfag, mat og helse for 7. og 10. trinn, norsk og matematikk for vgs.

Utsagn	Ja, i <u>alle</u> fagene			Ja, i <u>noen</u> av fagene		
	b-tr	u-tr	vgs	b-tr	u-tr	vgs
Kjennetegnene gjør det lettere for meg å forstå hva som kreves for å nå kompetansemålene i fagene.	36	33	31	63	63	68
Kjennetegnene gjør det lettere for meg å forstå lærernes tilbakemeldinger om hvor jeg står i fagene.	50	31	34	47	59	61
Når læreren bruker kjennetegnene i sine tilbakemeldinger til meg, blir jeg mer motivert for skolearbeidet.	38	19	22	47	62	59
Når læreren bruker kjennetegnene, blir det lettere for meg å forstå hva jeg må jobbe videre med.	56	39	42	38	51	51
Når læreren bruker kjennetegnene i vurderingen, blir vurderingen i fagene mer rettferdig.	47	38	40	45	54	55

Ser en nærmere på svarkategorien ”Ja, i alle fagene”, er prosentandelen av 7. trinnelever gjennomgående høyere enn for de eldre elevene, slik tendensen også var når det gjaldt spørsmål vedrørende elevenes kjennskap til kompetansemål. En kan ikke se bort fra at det kan være en mulig sammenheng her, nemlig at lærerne på barnetrinnet i større grad har snakket med elevene om både kompetansemål og kjennetegn.

Lignende spørsmål ble stilt til elevene i kontrollgruppa, men i stedet for kjennetegn på måloppnåelse ble betegnelsen ”vurderingskriterier” benyttet. Det viste seg at 46 % av kontrollgruppeelevene forsto hva som menes med vurderingskriterier (mot 57 % av prosjektelevene som oppga at de forsto uttrykket ”kjennetegn på måloppnåelse”). Dette viser at en noe større andel av prosjektelevene er fortrolige med uttrykket som det spørres etter. Her er det med andre ord en viss forskjell mellom de som deltar i prosjektet, og de som ikke deltar. Ser en nærmere på trinnene, viser det seg at 7. trinnslevene ved projektskolene er gjennomgående mer positive enn de like gamle kontrollgruppeelevene når det gjelder den effekten kjennetegn/vurderingskriterier har når det gjelder deres forståelse av kompetansemål, motivasjon for å lære og i hvilken grad de opplever at vurderingen blir mer rettferdig. Dette kan ha sammenheng med at barnetrinnet ikke har hatt tradisjon for vurdering på samme måte som ungdomstrinnet og videregående skole hvor en har karakterer. Det kan også være en indikasjon på at barnetrinnslevene i prosjektet har snakket med elevene om kompetansemål og tatt i bruk kjennetegn, samtidig som det kan bekrefte tidligere omtalte funn hvor elever på 7. trinn skiller seg ut sammenlignet med eldre elever. Når det gjelder elevene på 10. trinn, er tendensen helt motsatt. Her gir kontrollgruppeelevene oftere sin tilslutning til utsagn om effekten av vurderingskriterier enn det prosjektelevene gjør i forhold til effekten av kjennetegn. I og med at vi ikke har intervjuet elevene ved kontrollskolene, har vi ikke mulighet til å si noe mer om bakgrunnen for svarene deres. Det er derimot tegn fra intervjuene med prosjektelevene som viser at lærerne til nå i liten grad har brukt kjennetegn i vurderingen av og i kommunikasjonen med elevene.

Tilbakemelding på skolearbeidet

På spørsmål vedrørende tilbakemeldinger på skolearbeidet svarer 65 % av lærerne at de har regelmessige samtaler med den enkelte elev om måloppnåelsen i faget, mens 19 % gir sin tilslutning til at elevene er med på å sette opp egne mål. Hele 96 % av lærerne forteller den enkelte elev hva han/hun mestrer i faget og hva som må gjøres for å bli bedre. Ca ¾ av lærerne forteller elevene hva som kreves for å oppnå ulike grader av måloppnåelse. I tabell 5 har vi sammenlignet lærernes responser med elevenes responser på noen av spørsmålene, samt foretatt en sammenligning på trinn.

Tabell 5. Elever og lærere om tilbakemeldinger til elever (prosent som svarer ”svært enig” eller ”enig”). Tallene i parentes gjelder kontrollgruppeelevene på 7. og 10. trinn.

	Elever			Lærere		
	b-tr.	u-tr.	vgs	b-tr.	u-tr.	vgs
Lærer forteller hva eleven skal gjøre for å bli bedre.	89 (92)	74 (73)	71	97	96	96
Lærer forteller hva eleven mestrer.	85 (89)	72 (68)	67	97	96	94
Lærer forteller hva som kreves for ulike grader av måloppnåelse.	82 (83)	67 (65)	69	60	97	95

Det går fram av tabellen at en relativt stor andel av elevene hevder de får tilbakemelding fra lærer om hva de skal gjøre for å bli bedre og hva de mestrer i fagene. Tallene er særlig høye på barnetrinnet og lavest i videregående. Forskjellen mellom prosjekt- og kontrollgruppeelevene viser seg å være minimal (jfr. tallene i parentes). Da en finner den samme tendensen i kontrollgruppa som hos prosjektelevene når det gjelder oppfatninger vedrørende tilbakemeldinger, er det grunn til å spørre hva som skjer i overgangen fra barnetrinnet til ungdomstrinnet. Fører bruk av karakterer til mindre bruk av læringsfremmende og motiverende tilbakemeldinger? Eller fører bruk av karakterer til at

elevene i mindre grad fokuserer på lærernes tilbakemeldinger? Ser en nærmere på lærernes svar på spørsmålene om tilbakemeldinger (kolonnene til høyre i tabellen), har de gjennomgående en høyere rapportering enn elevene. Dette gjelder alle trinn, men særlig i videregående skole. Det er med andre ord en sprik mellom det lærerne mener de formidler til elevene, og det elevene oppfatter at de formidler. Det kan se ut til at lærere på barnetrinnet i mindre grad enn de andre informerer om grad av måloppnåelse.

Elevdeltakelse i vurderingen

Elevdeltakelse i vurderingsarbeidet er fremhevet i flere sentrale dokumenter for norsk skole. I Forskrift til Opplæringsloven (§ 3-4, § 4-5) står det at eleven, lærlingen og lærekandidaten skal kunne delta i vurderingen av sitt eget arbeid, og i Læringsplakaten slås det fast at skolene skal legge til rette for elevmedvirkning i vurderingen. Elevdeltakelse i vurderingsarbeidet er viktig fordi det kan bidra til at elevene lettere ser sammenhengen mellom det de kan og det de må jobbe videre, samtidig som det vil gi elevene økt utbytte av de tilbakemeldingene som læreren gir. Dersom elevene involveres, vil heller ikke grunnlaget som vurderingen baserer seg på, forbli lærerens ”hemmelighet”, men vil derimot bli synlig for elevene. Det hevdes at elevenes medvirkning i vurderingen er blitt oversett, til tross for at den kanskje er den mest betydningsfulle faktoren i vurderingsarbeidet. Hvordan elevene involveres må selvsagt tilpasses deres alder og modenhetsnivå.

I utgangspunktet ville en forvente at eldre elever i større grad enn yngre er delaktige i vurderingen. Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder imidlertid på det motsatte. En betydelig større andel av prosjektelevene på 7. trinn er ”svært enig”/”enig” i utsagn som *”Læreren spør meg hvordan jeg vurderer mitt eget arbeid i fagene”, ”Læreren spør om jeg har forslag til hvordan jeg bør arbeide for å forbedre meg”* og *”Læreren ber elevene vurdere hverandres arbeid”* sammenlignet med de eldre elevene. I flere tilfeller er andelen opp til 20–30 prosentpoeng høyere på 7. trinn enn på 10. trinn/videregående. Det kan med andre ord se ut til at barnetrinns lærerne, i tillegg til å kommunisere med elevene om kompetansemål og kjennetegn, også i større grad involverer dem i vurderingen.

I kontrollgruppa fant en den samme forskjellen mellom 7. og 10. trinn som allerede er omtalt for prosjektelevene. Når en sammenligner prosjektelevene med kontrollgruppeelevene, ble det imidlertid kun registrert små forskjeller. Det viste seg at andelen elever som svarte ”svært enig”/”enig” på spørsmål om elevdeltakelse, oftere var høyere hos kontrollgruppeelevene enn hos prosjektelevene. Så når det gjelder økt elevdeltakelse, ser det ikke ut til at dette prosjektet så langt har hatt noen målbar effekt.

Motivasjon for læring

Spørsmål vedrørende elevenes motivasjon for læring valgte vi å knytte til fagene norsk og matematikk da disse to fagene er gjennomgående for alle trinnene som deltar i prosjektet. Elevenes tilslutning til utsagn om motivasjon (dvs. var ”svært enig”/”enig”) varierte fra 69 %–98 %. Det ble registrert forskjeller mellom trinnene ved at 7. trinns elevene hadde en mer positiv holdning enn de eldre elevene. Det ble kun registrert små forskjeller mellom elever på 10. trinn og elever i videregående, samt når en sammenlignet elevenes responser i de to fagene. Tabell 6 viser enkelte av utsagnene og hvordan svarkategoriene ”svært enig”/”enig” fordelte seg på de ulike trinnene.

Tabell 6. Fordelingen mellom trinn på enkelte av utsagnene om motivasjon i norsk og matematikk (prosent av de som har svart "svært enig"/"enig").

Utsagn	b-tr	u-tr	vgs
Jeg er sikker på at jeg vil greie å forstå stoffet som det blir undervist i. (gjelder norsk)	90	77	80
Jeg gir meg sjelden før jeg er fornøyd med det jeg gjør. (gjelder norsk)	82	78	73
Jeg er interessert i å lære i norskfaget på skolen.	86	76	72
Jeg synes det er viktig å forstå fagstoffet så godt som mulig. (gjelder matematikk)	98	94	98
Når jeg arbeider med matematikk, fortsetter jeg å jobbe selv om stoffet er vanskelig.	88	69	71
Når jeg setter meg ned for å lære noe vanskelig i matematikk, kan jeg klare det.	94	79	83

Som det går fram av tabellen, varierer forskjellen mellom trinnene noe, fra i underkant av 10 prosentpoeng til bortimot 20.

Når det gjelder motivasjon, ble det ikke registrert noen forskjell mellom responsene til prosjektelevene og elevene i kontrollgruppa. Dette tyder på at prosjektelevenes motivasjon for læring så langt ikke er blitt påvirket av at en ny vurderingspraksis er innført. Det kan med andre ord se ut til at på dette området har ikke effekten av prosjektet nådd elevene ennå. Som vi har vært inne på tidligere, har det vist seg å ta tid å implementere en ny vurderingsform i skolen. Tegn på økt motivasjon hos elevene vil trolig først gjøre seg gjeldende når læringsfremmende og motiverende tilbakemeldinger og elevdeltakelse i større grad er blitt innarbeidet i lærernes vurderingspraksis. I kontrollgruppa fant vi den samme forskjellen mellom 7. og 10. trinn som hos prosjektelevene, og heller ikke her var det forskjeller mellom fagene.

Synspunkter på prosjektet

Spørreundersøkelsen som ble gjennomført i februar 2008, viste at hele 82 % av lærerne var positive til å delta i prosjektet. Denne positive holdningen gjaldt både for lærerne på barnetrinnet, ungdomstrinnet og i videregående skole. Intervjuene som ble gjennomført våren 2008, avdekket at lærerne opplevde arbeidet med kjennetegn som både nyttig og lærerikt. Mange ga dessuten uttrykk for at det var flott elevvurdering var satt på dagsordenen.

I den siste spørreundersøkelsen viste det seg at i gjennomsnitt 75 % av lærerne er "svært enig"/"enig" i utsagnet "Det er fint at jeg og skolen er med på dette prosjektet", noe som representerer en liten nedgang i forhold til den første undersøkelsen. En mulig forklaring kan være at det generelt kan være en utfordring å holde motivasjonen oppe i et prosjekt som går over lengre tid. Mest fornøyd med å delta i prosjektet er lærerne i videregående (92 % er "svært enig"/"enig"). Tilsvarende tall for ungdomstrinnet er 79 %, mens lærerne på barnetrinnet er minst begeistret (69 %). Blant skolelederne (N=67) ble det registrert en svært positiv holdning til prosjektet (70 % var "svært enig", mens 30 % var "enig").

Nærmere analyser viser at lærere ved skoler der noen i ledelsen (rektor/underv.insp./avd.leder) fungerer som prosjektleder, i større grad er fornøyd. Begeistring for å delta i prosjektet er lavere ved skoler hvor en lærer/noen av lærerne har fått i oppgave å lede prosjektet. Dette bekrefter det en vet fra før, nemlig hvor viktig det er at skoleledelsen

engasjerer seg om en skal lykkes med endringsprosesser i skolen. På nærmere ¼ av skolene er prosjektet ledet av lærer/lærere.

Når det gjelder synspunkter på prosjektet for øvrig, viser det seg at i snitt opplever 8 av 10 lærere det som både lærerikt og veldig nyttig å delta i prosjektet. Her har lærerne på ungdomstrinnet og i videregående en mer positiv holdning enn lærerne på barnetrinnet. På den andre siden synes nærmere 8 av 10 lærere (gjelder alle trinn) at arbeidet tar for mye tid, mens i snitt 68 % av lærerne opplever at prosjektet er godt organisert ved sin skole. Lærere på videregående er mest fornøyd med organiseringen, mens ungdomstrinnlærerne er minst fornøyd (bare litt over halvparten svarer ”svært enig”/”enig”).

Avslutning

I denne rapporten har vi trukket fram foreløpige resultater som vi synes det er viktig å presentere for skolene på dette tidspunktet. Vi har tillatt oss å oppsummere noen utfordringer for prosjektet.

For det første viser undersøkelsen at 6 av 10 lærere mener elevens innsats og aktivitet bør telle i den faglige vurderingen. I *Forskrift til opplæringsloven* går det imidlertid klart fram at faglig relevant vurdering av den enkelte elev utelukkende skal forholde seg til kompetansemålene i LK06, og ikke omfatte aktivitet og innsats som går inn under ”annen vurdering”.

For det andre eksisterer det fremdeles en del uklarhet rundt begrepet ”kjennetegn for måloppnåelse”. Det kan se ut som om lærere fremdeles er usikre på hvordan kjennetegnene skal se ut, og ulike tolkninger framkommer. Blant annet mener en av tre lærere at kjennetegnene erstatter kompetansemålene i læreplanen. Dersom det fortsatt eksisterer uklarheter når det gjelder læreres forståelse av begrepet ”kjennetegn på måloppnåelse”, og læreres tilbakemeldinger til elevene fortsatt inkluderer innsats og aktivitet, kan dette føre til en uheldig praksis. Her kommer behovet for veiledning inn.

For det tredje viser det seg at et fåtall av lærerne har fått veiledning i utvikling og bruk av kjennetegn i praksis. De har først og fremst fått veiledning i elevvurdering generelt, og i mindre grad spesifikt på faglige kjennetegn. Slik sett kan uklarheten rundt begrepet ”kjennetegn på måloppnåelse” fortsette. Skoleeier etterlyser også kvalifiserte veiledere på dette feltet. Her står projektskolene overfor en utfordring.

I avsnittet om tilbakemelding gjorde vi oppmerksom på at elevene på barnetrinnet oftere ga sin tilslutning til at de opplever lærernes tilbakemeldinger som læringsfremmende og mer motiverende enn eldre elever. Det er grunn til å resonnerer videre på dette funnet med tanke på de tre punktene som er omtalt ovenfor. På barnetrinnet har det til nå vært en svak kultur for å vurdere elevenes faglige prestasjoner. Er det en sammenheng mellom barnetrinnselevens opplevelse av lærernes tilbakemeldinger og det at lærerne gir tilbakemeldinger som i stor grad går på aktivitet og innsats? Konsekvensen av en praksis hvor aktivitet og innsats vektlegges i vurderingen, er at tilbakemeldingene blir mindre faglig relevante. Dette er det særlig verdt å gjøre skolene oppmerksomme på.

Vedlegg

OM DATAINNSAMLINGEN

Respondenter

Intervjuundersøkelsen (undersøkelse 3) og spørreundersøkelsen (undersøkelse 4) hadde følgende respondentgrupper:

- lærere
- elever
- skoleledere
- skoleeiere

Intervju

Lærer- og elevintervjuene var organisert som intervju i fokusgrupper. Samtalene med skoleledere og representanter fra skoleeier ble gjennomført individuelt. Intervjuene ble gjennomført i oktober/november 2008. I valg av intervju-skoler sørget vi for at alle modeller og alle trinn var representert, i tillegg til at skolene hadde en viss geografisk spredning. Skolene hørte hjemme i regionene Nord, Midt og Øst. Oversikten under viser antall deltakere i intervjuundersøkelsen fordelt på modeller og trinn.

Oversikt over antall personer som deltok i intervjuene.

	Modell A	Modell B	Modell C	Modell D ungdomstrinnet	Modell D videregående, studieforbereende fag	Modell D videregående, yrkesfag	Totalt
Lærere	4	13	4	5	8	9	43
Elever	3	6	6	6	12	14	47
Rektorer	1	1		1	1		4
Skoleeiere	1	1		1	1		4

Det ble gjennomført i alt 26 intervjuer; 18 gruppeintervjuer (ti med lærere og åtte med elever) og åtte intervjuer med enkeltpersoner. I forbindelse med lærerintervjuene ble noen sentrale funn fra første datainnsamling fulgt opp, og i tillegg ble noen nye tema tatt opp. Elevintervjuene ble gjennomført med elever fra 7. og 10. trinn, samt Vg1 og Vg2.

Hvert intervju varte 60-75 minutter, bortsett fra elevintervjuene som vanligvis var noe kortere. To personer fra forskergruppen gjennomførte intervjuene. Den ene hadde ansvaret for å lede selve samtalen, mens den andre hadde i oppgave å notere underveis. Notatene ble renskrevet umiddelbart etterpå. Det som kom fram i intervjuene, ble benyttet til å justere de ulike spørreskjemaene som var under utarbeiding på samme tid. Data fra intervjuene vil dessuten bli brukt til å illustrere nærmere funn fra spørreundersøkelsen.

Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen ble gjennomført de to siste ukene i november 2008. I utarbeidingen av lærerspørreskjema tok vi utgangspunkt i spørreskjemaet som ble benyttet i februar 2008 (undersøkelse 1). Vi beholdt spørsmål som ble ansett som viktige å følge opp, samt utvidet med noen nye. Spørreskjemaet gikk til lærere som i inneværende skoleår underviser i fag som inngår i prosjektet på 2., 4., 7. og 10. trinn, samt Vg1 og Vg2. Spørreskjemaet var også

beregnet på lærere som deltok i prosjektet i de aktuelle fagene og på de aktuelle trinnene forrige skoleår. I enkelte tilfeller kunne det dreie som om de samme lærerne.

Når det gjelder elevene, ble bare et utvalg av elevene ved projektskolene spurt om å delta i spørreundersøkelsen. I grunnskolen ble det bestemt at 10 elever i A-klassen/gruppen på henholdsvis 7. og 10. trinn skulle spørres om å delta (dvs. de ti første på klasselisten). Det vil si at barneskoler og ungdomsskoler deltok med elever fra henholdsvis 7A og 10A, mens kombinerte barne- og ungdomsskoler skulle delta med elever fra *både* 7A og 10A. På bakgrunn av disse utvalgsriteriene ble det for grunnskolens vedkommende sendt spørreskjema til i alt 540 elever på 7. trinn (54 skoler prøver ut modell A, B eller C) og 190 elever på 10. trinn (19 skoler prøver ut modell D).

Når det gjelder videregående skole, ble det bestemt at utvalget av elever skulle knyttes til henholdsvis én norsklærer og én matematikklærer som deltar i prosjektet. Hver lærer skulle delta med ti av sine elever (dvs. de ti elevene som står først på klasselisten) på Vg1 (evnt. Vg2). Det var norsklæreren og matematikklæreren som kommer først alfabetisk, som skulle gjennomføre undersøkelsen med sine elever. Ut fra utvalgsriteriene ble det sendt ut til sammen 360 elevspørreskjemaer til de videregående skolene i prosjektet (18 videregående skoler prøver ut modell D).

Det ble også sendt ut spørreskjema til skoleledere (i alt 77) og til kontaktperson hos skoleeier (i alt 32).

Både intervjuguider og spørreskjema ble diskutert med oppdragsgiver før gjennomføringen. Elevspørreskjemaet ble dessuten prøvd ut på ca 80 elever på 10. trinn ved en skole som ikke deltar i prosjektet, og språklige justeringer og endringer ble gjort etter tilbakemelding fra utprøvingen og statistiske analyser.

Kontrollgruppe

Da formålet med evalueringen blant annet er å vurdere hvordan skolenes deltakelse i prosjektet har fungert for elevene, valgte vi å foreta en sammenligning med elever ved skoler som ikke deltar i prosjektet. I den forbindelse ble det tatt kontakt med skoler med forespørsel om de kunne tenke seg å delta som kontrollgruppe. Utvalget av kontrollskoler hadde samme geografiske spredning som projektskolene. I tillegg bestrebet vi oss på å velge kommuner som var noenlunde "lik" kommunene hvor projektskolene hører hjemme. I kontrollgruppa er det både "rene" barneskoler og ungdomsskoler, samt kombinerte barne- og ungdomsskoler. Det var elever i henholdsvis klasse/gruppe 7A og 10A som ble bedt om å svare. Kontrollgruppa omfattet ikke elever i videregående skole. Spørreskjemaet til elevene i kontrollgruppa var identisk med elevspørreskjemaet som ble sendt til projektskolene, bortsett fra at spørsmål vedrørende kjennetegn på måloppnåelse i fag var erstattet med spørsmål om vurderingskriterier.

Antallet som har besvart undersøkelsen

Skolene ble bedt om å gjennomføre spørreundersøkelsen i løpet av de to siste ukene i november. De var på forhånd blitt varslet om den forestående undersøkelsen. Da det ble sendt ut purring 9. desember pr e-post, manglet spørreskjemaer fra 16 skoler. Det ble gjennomført en ringerunde 12. desember til de 12 skolene som vi fortsatt ikke hadde mottatt spørreskjemaer fra. Det ble det satt strek for innhenting av spørreskjemaer ved nyttår. Alle

data ble da registrert i statistikkprogrammet SPSS for videre analyser. Oversikten under viser det totale antall lærere, elever og skoler som inngår i det endelige datamaterialet. Før nyttår mottok vi dessuten spørreskjema fra til sammen 67 skoleledere og 25 skoleeiere, i tillegg til 368 elever i kontrollgruppa (202 elever på 7. trinn og 166 elever på 10. trinn). Etter nyttår har vi dessuten mottatt noen flere spørreskjema fra skoleeiere, som vil bli tatt med i de videre analysene.

Oversikt over antall lærere, elever og skoler.

	Antall respondenter	Respondenter fordelt på modell/trinn	Antall skoler
Lærere	635	Modell A: 140	74
		Modell B: 150	
		Modell C: 111	
		Modell D/ungd.tr.: 87	
		Modell D/vgs: 147	
Elever	893	B-tr.: 406	71
		U-tr.: 158	
		Vgs: 329	

Når det gjelder lærerspørreskjemaene, var det stor variasjon i hvor mange spørreskjema vi mottok i retur fra den enkelte skole. Dette kunne variere fra to skjema til omkring 20. Få spørreskjema fra enkelte skoler gjør det ikke mulig å foreta sammenligninger på skolenivå.